A detail from a Gothic manuscript illumination. It features a face with a pale, yellowish-green complexion, looking slightly to the right. The face is framed by an elaborate, dark brown crown or headdress with intricate, swirling patterns and small, light-colored circular accents. The background is dark and textured.

Jiří Pešek

Univerzita Masaryk de Brno
KJIA011 Dějiny Katalánska I

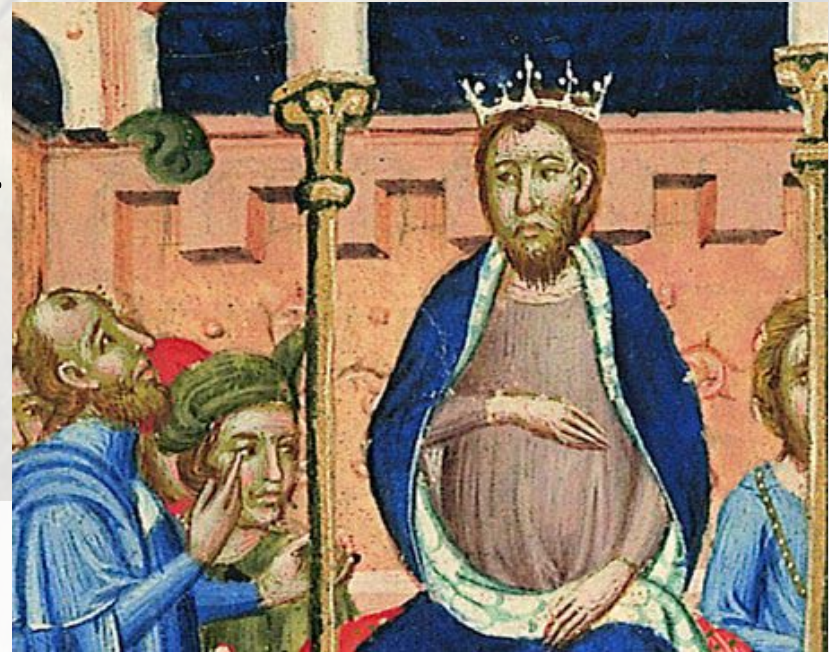
Katalánsko ve 14. století: Vrchol expanze a pomalý pád

Katalánsko ve 14. století

- Maximální teritoriální rozpětí.
- Časté lokální války (Kastilie, Janovská republika, Mallorca).
- Obrovské zadlužení a rozhazovačnost posledních panovníků z dynastie Casal de Barcelona. Pomalý pád, neudržitelnost rozlehlého panství ve Středomoří.
- Přírodní katastrofy – špatná úroda, morové rány.
- Konec dlouho vládnoucí dynastie → problém nástupnictví.

Jaume II el Just (1291-1327)

- Narozen 1267 ve Valencii, Aragonskou korunu zdědil po svém starším bratrovi Alfonsovi, který zemřel bez dědice.
- **1286:** korunován sicilským králem, na Sicílii se snaží o podobně demokratický model jako je v zemích Aragonské koruny – svolává několikrát místní parlament, vyhlašuje novou konstituci, království nechá řídit dle spousty do té doby platných zákonů.
- Jaume II již tehdy mohl počítat s tzv. *almogàvers*, kteří postupně získávali i okolní oblasti (Pulla, Korfu, Kalábrie).
- **1287:** důležité vítězství nad franc. a papežskými vojáky u Neapole.

Jaume II el Just –
miniatura z *Llibre verd*

(Foto: enciclopedia.cat)

Jaume II el Just (1291-1327)

- **1291:** Jaume II vládcem Aragonské koruny – sicilské království má dle závěti připadnout nejmladšímu z bratrů, Frederikovi, nicméně Jaume II si vládu nad ostrovem ponechává. Frederik proti tomu nic nenamítá, a tak se v osobě Jaume II celá monarchie dostává pod vládu jednoho panovníka (Aragón, Katalánsko, Valencie, Mallorca, Sicílie).
- **1295:** *Mír z Anagni* – mírové řešení sicilského konfliktu po dohodě s novým papežem Bonifácem VIII. → Jaume II se vzdal práv na Sicílii ve prospěch papeže + zavázal se vrátit vládu nad Mallorským královstvím svému strýci Jaume II de Mallorca, i když stále zůstávalo součástí zemí Aragonské koruny → urovnání vztahu s Francií.

Papež na výměnu posvětil Jaumeho manželství s Blankou d'Anjou (Blanca de Nàpols, 1280/83-1310) a navíc mu slíbil Korsiku a Sardinii.

Jaume II el Just (1291-1327)

- **1296-1300:** snaha dobýt Murcii, nakonec se vše vyřešilo dohodou z Torrelles (1304), kde došlo až na malé výjimky k dnešnímu rozdělení původní Murcie podle řeky Segura na severní část, která připadla Aragonské koruně (kromě Murcie; jinak se součástí Valencijského království stala města jako Alacant, Elx či Orihuela), vše na jih od té řeky připadlo Kastilii.
- **1296:** Sicilský parlament odmítl odevzdat království papeži a korunoval sicilským králem Frederika, dojde dokonce i na boj mezi Frederikem a Jaumem II (Roger de Llúria vs. Roger de Flor), ale nakonec i zmožení bitvami se všichni dohodnou – Mír z Caltabellota (1302): Frederik nakonec uznán sicilským králem.
- Třetí ženou Jaume II byla Maria de Xipre (Marie z Lusignanu). Díky tomuto sňatku Jaume aspiroval na připojení Kypru v případě, že Mariin bratr zemře bez dědice → k tomu ale nedošlo.

(Sňatek z rozumu – došlo k němu v roce 1315 a Marie tehdy měla už 42 let a do té doby stále svobodná! Zemřela 1319.)

Jaume II el Just (1291-1327)

- **1323-1326:** *conquesta de Sardenya* - Sardinie v té době kontrolována několika místními rody (Arborea) i pisánskými ochodníky. Aragonská koruna pod vedením Jaumeho syna Alfonse ovládla část ostrova, o další pak svedla boje s pisánskými obchodníky a později i s Janovany.
- Katalánci však Sardinii zcela neovládli, docházelo k mnoha lokálním vzpourám, na které Aragonská koruna reagovala velice násilně → totální zničení protivníka (př. znovuosídlení Alguera (1354)).

- Další zásluhy:

1300 vznik první katalánské univerzity (Lleida)

1307 zrušení templářského řádu a zabavení jeho majetku

Dekret ustanovující nedělitelnost Aragonské koruny (vznik pravděpod. po zkušenosti s prvorozeným synem Jaumem)

Velký milovník poezie, trubadúr, mecenáš a sám i několik básní složil.

Elisenda de Montcada (1292-1364), čtvrtá a poslední manželka → Monestir de Pedralbes.

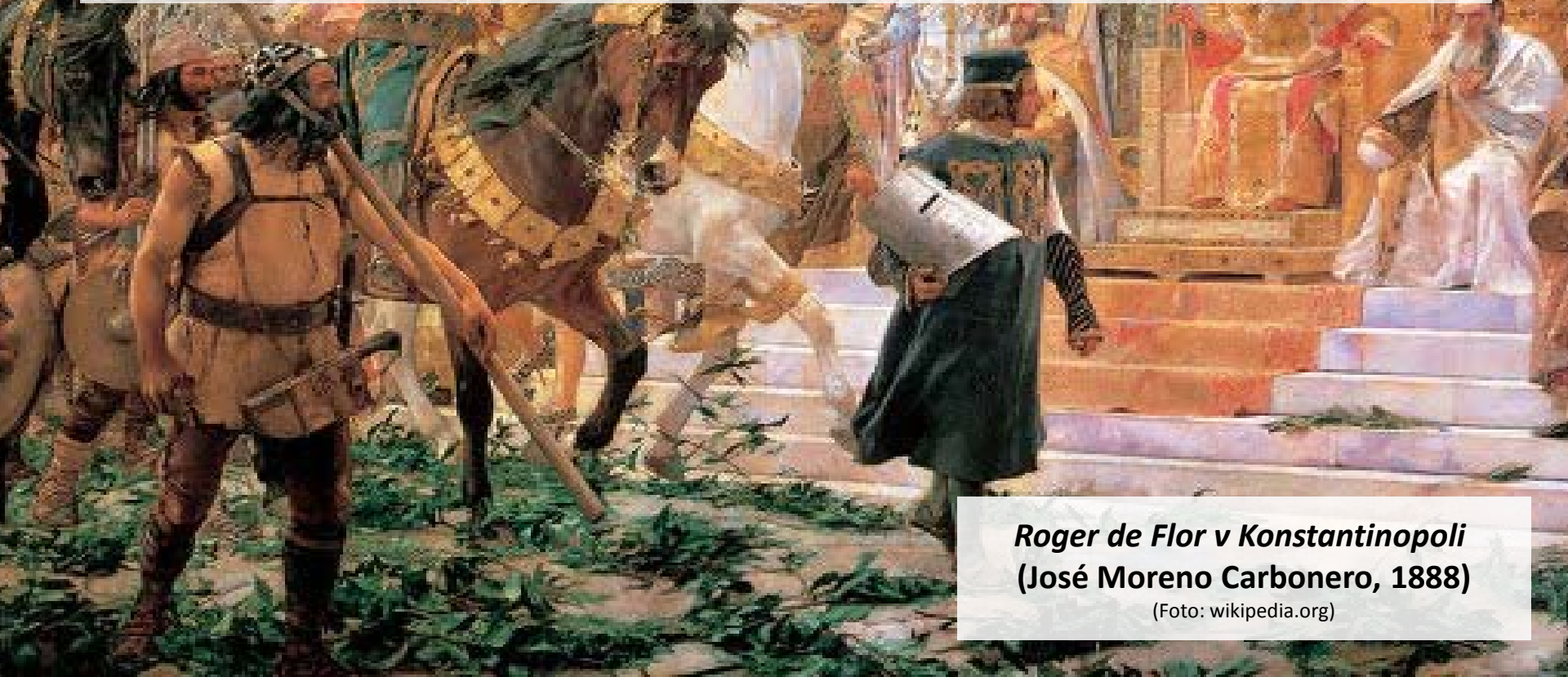
Monestir de Pedralbes, 1326

Almogàvers

- Žoldáci, kteří sehráli důležitou roli v expanzi dominií Aragonské koruny na přelomu 13. a 14. století. Více informací (učební texty!) na následujících odkazech:

<http://catalunya2011.blogspot.cz/2015/12/almogavers-i.html>

<http://catalunya2011.blogspot.cz/2015/12/almogavers-ii.html>

Roger de Flor v Konstantinopoli
(José Moreno Carbonero, 1888)

(Foto: wikipedia.org)

Alfons el Benigne (1327-1336)

- Narozen v Neapoli 1299; barcelonský hrabě, aragonský a valencijský král, král korsický a sardinský.
- První manželka, Teresa d'Entença – tak se ke Katalánsku připojilo hrabství Urgell. Již jako princ mu bylo svěřeno dobytí Sardinie 1324: to bylo sice provedeno s úspěchem, ale do budoucna se Sardinie stala pro Aragonskou korunu palčivým a neustálým problémem.
- Druhá manželka, Elionor de Castella – ta stejná, kterou deset let předtím (1319) zasnoubili s jeho bratrem (Jaume), který ale před královskými a manželskými povinnostmi utekl do kláštera.
- 1330-1336 válka s Janovany o Sardinii.

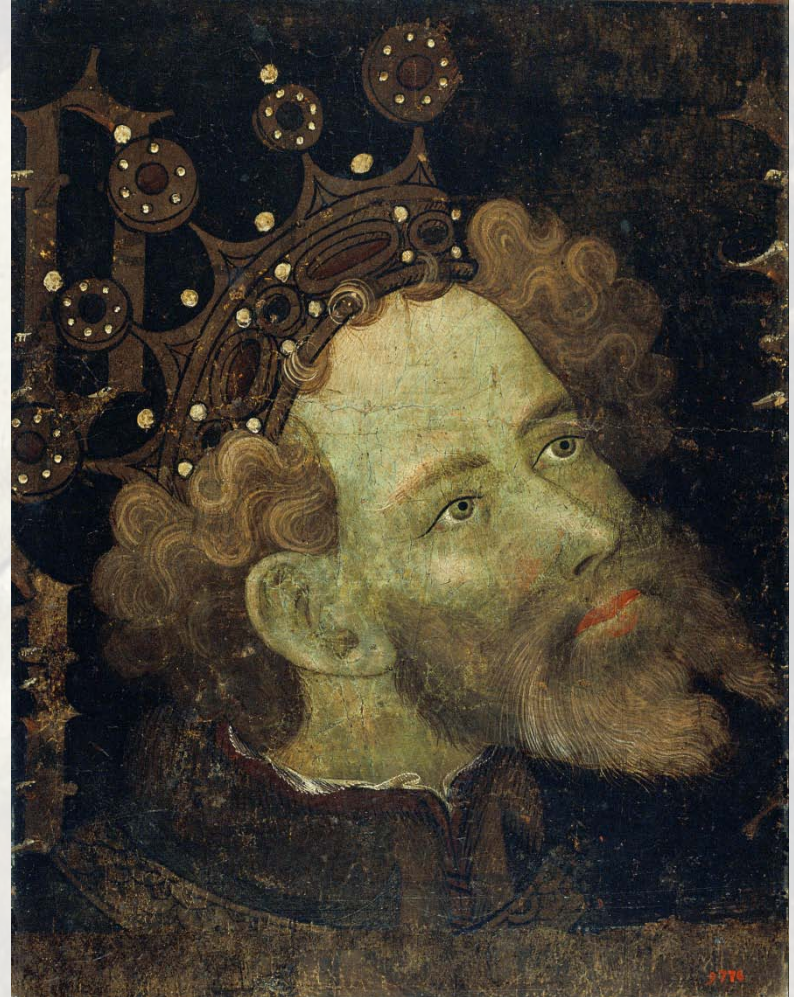

Kostel Santa Maria del Mar, 1329-1383

Google (<http://www.santamariadelmarbarcelona.org/home/>)

Pere el Cerimoniós (1336-1387)

- Narozen 1319 v Balaguer. Panovník Aragonské koruny – barcelonský hrabě, aragonský, valencijský a sardinský král, později i mallorský král a athénský a neopatrijský vévoda.
- Po celou dobu vlády snaha opět sjednotit všechna aragonská panství. 1336 si pojistí Mallorku, kde vládne Jaume III (jeho sestra se s ním oženi), 1343 Jaumemu ostrov zkonfiskuje s vojenskou podporou → **1343 znovupřipojení Mallorky.**
- **1347-1348: Guerra de la Unió** (potlačení neposlušnosti ze strany aragonské a valencijské šlechty, spor o nástupnictví – Pere navrhl svou dceru Constançu místo svého bratra Jaumeho d'Urgell.

Pere el Cerimoniós
(Jaume Mateu, 1427)

(Foto: Google Art Project)

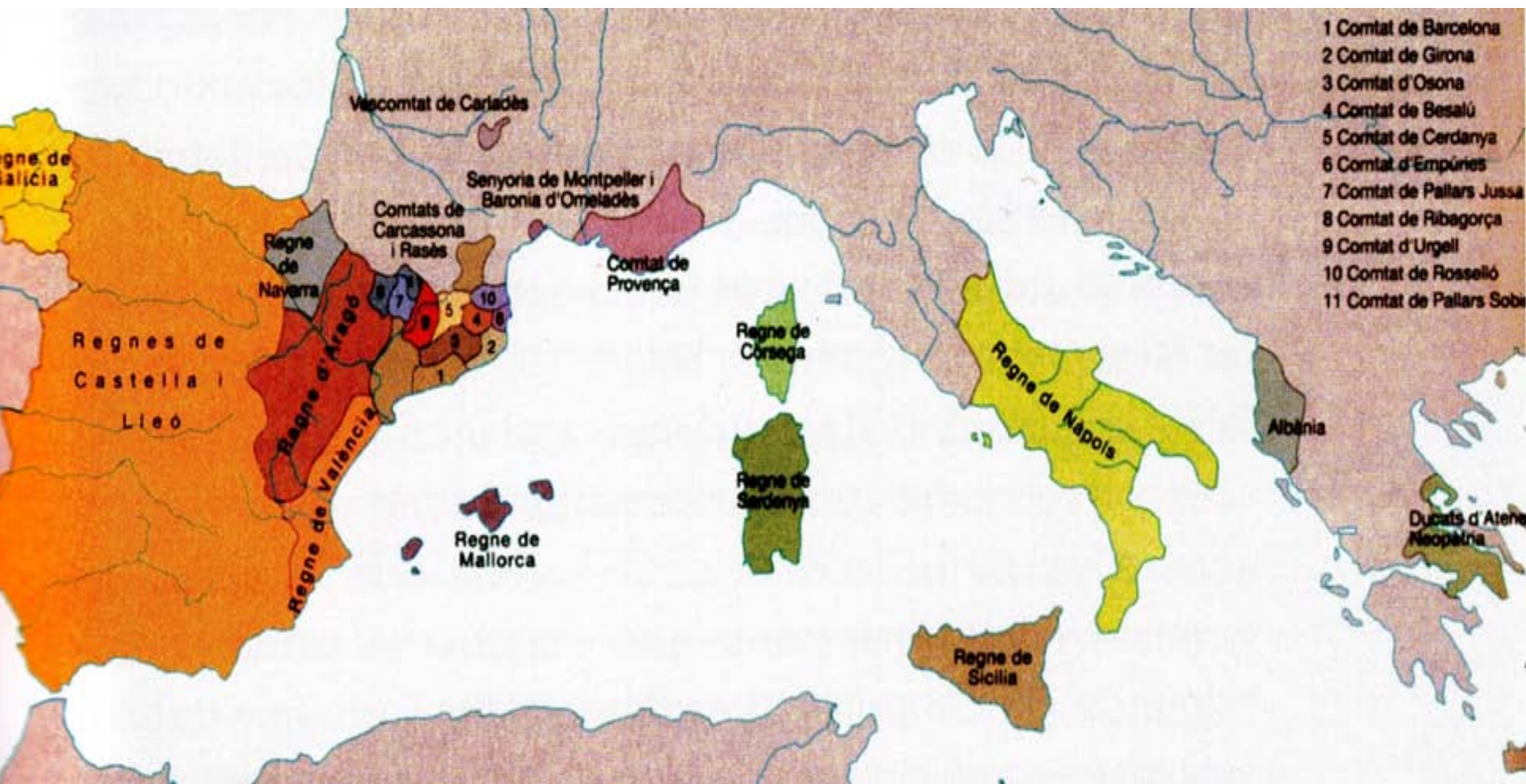
Pere el Cerimoniós (1336-1387)

- Po vítězství v Guerra de la Unió tvrdá perzekuce vzbouřené šlechty → Aragón a Valencie přicházejí o část privilegií. Větší centralizace.
- **Sardinie:** I když v roce 1336 došlo k míru, **1351** opět revolta Janovanů → Pere se spojí s Benátčany a nakonec vzpouru potlačí, uhájí ale jen část území (**1353-55** bitva o Alguer, znovuosídlení obyvatelstvem z Katalánska). K rebéliím dochází i v dalších dekádách, mír uzavírá Pere následně až v roce 1386.
- **Kastilie:** dvě válečné etapy (1356-1361 a 1362-1369), krvavá válka mezi Aragonskou korunou a Kastilií → definitivní konec těchto sporů až 1375 *Mír z Almazán* → další dohoda o Murcii, nedochází k velkým změnám hranic, Pere el Cerimoniós je odškodněn, domlouvá se sňatek Pereho dcery Elionor s dědicem kastilské koruny → důležité pro další století, z tohoto sňatku vzejde nová panovnická dynastie v Katalánsku.

Pere el Cerimoniós (1336-1387)

- Ke konci své vlády opět připojuje pod svou vládu Sicilské království a také Athénské a Neopatrijské vévodství (1380).
- **Cancelleria Reial:** hlavní administrativní orgán Aragonské koruny, vznikl ve 13. stol. → v tomto období důležitá zejména z hlediska formování normativní katalánštiny, dokumenty z Cancelleria Reial byly považovány za standardní verzi.

Dominis de la Confederació catalanoaragonesa, 14. století.

„Lo mal any primer“

- **1333:** Špatná úroda pšenice, začátek katastrofálního období pro Katalánsko i celou Aragonskou korunu. Špatné úrody již předtím (hlavně ve Valencii), ale rok 1333 je symbolickým přelomem. Nedostatek potravin – např. v Barceloně velká úmrtnost – pětina městské populace. Následně i ekonomická krize: inflace/deflace. Tato krize zastaví další expanzi po Středozezemním moři.
- **1348:** Morová rána, která zabila pětinu katalánské populace. Následně se v pěti až desetiletých intervalech vlny morové nákazy vracely v následujících 100 letech → demografická katastrofa. Nejhůře postižené je Katalánsko (srov. 1300 – populace okolo 500 000 obyv.; 1497 jen 244 000 obyv.). I na Mallorce takřka 50% ztráty, v Aragónu méně. Moru ušla snad jen Valencie → příčina ekonomického růstu a přesunu hlavního centra Koruny tam → *segle d'or valencià*.
- I přesto ale Aragonská koruna (Katalánsko) dokáže hájit své výsadní obchodní postavení ve Středozezemním moři až do konce 15. stol.

Generalitat de Catalunya

- Vznik 1359, původ v Corts Catalanes:
 - Diputació del General del Principat de Catalunya (1359)
 - Diputació del General del Regne d'Aragó (1362)
 - Diputació del General del Regne de València (1412)
- Původně kontrolní a dohlížitelství orgán, později v průběhu desetiletí a staletí získával čím dál větší pravomoci, až nakonec fungoval jako vláda. Generalitat byla stabilní institucí, kterou vždy tvořili zástupci kléru, šlechty a měšťanů. Předsedajícím byl vždy zástupce kléru (prvním President de la Generalitat byl gironský biskup Berenguer de Cruïlles*).
- „Generalitats“ – označení základních daní, vytvořených Corts.
- *Pro srovnání: Současný President de la Generalitat, **Carles Puigdemont**, je v pořadí již 130.

Historický znak Generalitat de Catalunya

(Foto: wikipedia.org)

Znak Generalitat de Catalunya (oficiální 1981)

(Foto: www.gencat.cat)

Joan I el Caçador (1387-1396)

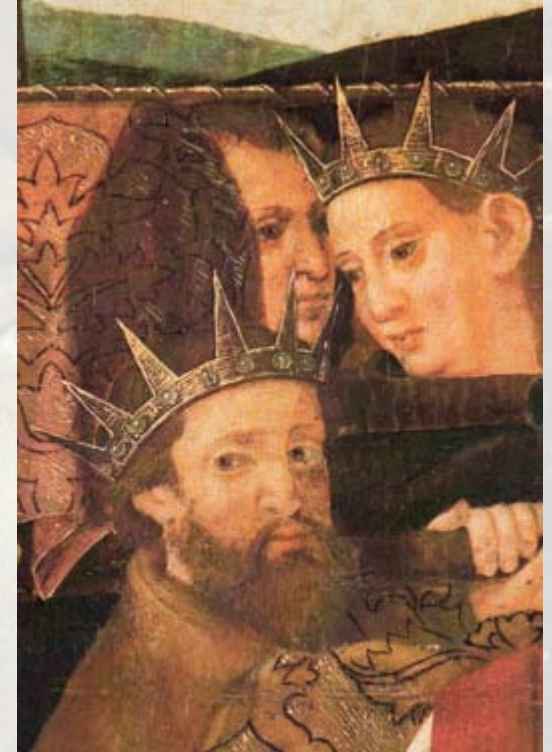
- Prvorozený syn Pere Cerimonióse: zajištění dynastického pokračování. Neduživý a často nemocný člověk, velký milovník luxusu a umění. Milovník lovu – při něm také nakonec zemřel.
- Historicky znamenal velký přínos pro kulturu a literaturu (Bernat Metge, Jocs Florals), avšak v otázkách politiky a hospodaření selhal.
- Na domácí scéně musel potlačit několik povstání šlechtických rodů na severu Katalánska i na Sardinii. 1391 – vlna antisemitismu, vraždění židů, vypalování židovských čtvrtí.
- V rámci zahraniční politiky příklon k Francii, snaha o mírové řešení na všech frontách, během papežského schizmatu (1378-1417) se přiklonil na stranu vzdoropapeže Klementa VII. Velký vliv na jeho zahraniční politiku měla jeho druhá manželka Violant de Bar.

Martí l'Humà (1396-1410)

- Narozen ve Perpinyà 1356, druhý syn Pere Cerimonióse, na trůn se dostal po smrti svého bratra Joana, jenž zemřel bez dědice.
- Podobně jako bratr příliš neoplýval zdravím, ke konci života hlavně problémy s obezitou. Stejně tak se jeho přínos dá charakterizovat především jako kulturní – v hospodářské politice se opět choval rozhazovačně, což sice mělo dobrý dopad na kulturu, ale vzhledem k ekonomické a zdravotní situaci Katalánska to bylo špatně.
- Martí l'Humà vedl od roku 1392 tažení proti povstalcům na Sicílii, po smrti jeho bratra krátce vládla Martího první žena Maria de Luna, která zvládla domácí nepokoje → Martí se pak vrací ze Sicílie a je korunován králem.
- Z hlediska mezinárodního i on podporoval vzdoropapeže (Benedikt XIII., což byl navíc příbuzný Martího ženy).

Martí l'Humà (1396-1410)

- **1400-1409:** musel potlačit další rebélii na Sardinii, kterou kromě města Alguer a okolí ovládla místní šlechta za podpory Janovanů. Toto tažení vedl jeho jediný syn a následník trůnu, **Martí el Jove (1376-1409)**, který sice zvítězil, ale 1409 zemřel na malárii.
- Martí l'Humà musel urychleně vyřešit problém následnictví → sňatek s Margaridou de Prades, avšak bez potomstva. Měl ještě možnost určit za následníka svého vnuka, nemanželského syna Martího el Jove, nebo pravnuka Alfonse el Benigne, avšak žádné rozhodnutí neučinil. Zemřel **31. května 1410** v Barceloně.

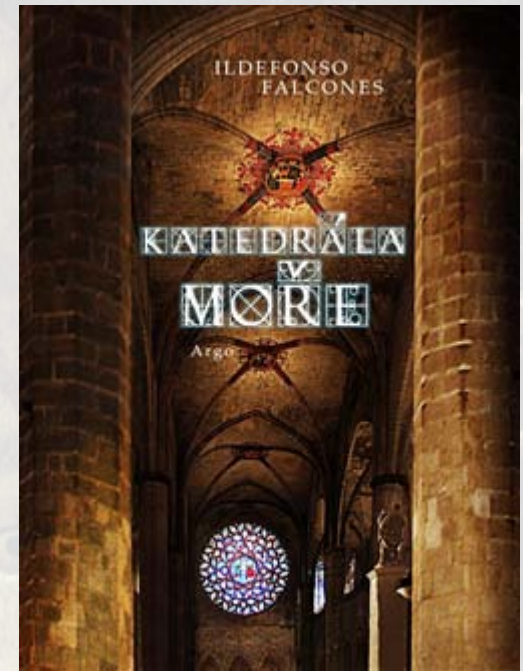

Martí l'Humà

(Foto: Museu Diocesà de Barcelona)

Více informací:

- **BALCELLS, Albert.** *Història de Catalunya.* Barcelona: L'Esfera dels llibres/La Butxaca, 2011. Str. 334-387.
- **RODÓ, Jordi et al.** *Historia del autogobierno de Cataluña.* Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2007. Str. 44-56.
- **SOBREQUÉS, Jaume i MORALES, Mercè.** *Comtes, reis, comtesses i reines de Catalunya.* Barcelona: Base, 2011.
- **SOLER, Toni.** *Història de Catalunya (Modèstia a part).* Barcelona: Columna, 1998. Str. 100-107.

Compromís de Casp (1412)

- Po smrti Martího l'Humà (1410) nebyl stanoven dědic → boj o následnictví, dva roky plné krvavých střetů mezi zástupci jednotlivých zájemců o Aragonskou korunu, v podstatě občanská válka.
- Zájemců je mnoho (rozvětvenost barcelonské královské dynastie), mezi hlavní kandidáty patří trojice:
Jaume d'Urgell
Ferran de Trastámara
Frederic Luna
- Rozložení sil podpory jednotlivých kandidátů se v průběhu oněch dvou let měnilo → zvrát v červnu 1411 – vražda arcibiskupa zaragozského → velký příklon původně nerozhodnutých k Ferranovi, ten konkurenci pomalu zničil i pomocí kastilských průniků za hranice Aragonské koruny; Jaume d'Urgell se navíc ukázal jako nerozhodný.

Compromís de Casp (1412)

- Ferran následně získá i důležitou podporu vzdoropapeže Benedikta XIII., jehož původním favoritem byl jeho příbuzný Frederic de Luna. Naopak v jednotlivých parlamentech panuje nejednota. Zákulisní diplomatická jednání a další Ferranovy vojenské akce prakticky rozhodují, že největší podpoře se bude těšit muž z dynastie Trastámara.
- **24. června 1412:** rozhodnutí, předem očekávané, Ferran si za pomoci avignonského papeže zajistil převahu – Ferran de Trastámara byl zvolen 6 hlasy (3 ze 3 Aragón, 2 ze 3 Valencie, 1 ze 3 Katalánsko) → ostatní hlasy buď slabším kandidátům nebo se zdrželi → ukázka aragonské a valencijské vůle, důsledky modelu konfederace → Aragonskou korunu získává příslušník kastilského královského rodu – to je dodnes diskutovaným tématem historiků. Zástupce katalánské šlechty totiž dal přednost příslušníkovi kastilské šlechty před tou katalánskou → důvodem ale byly větší šance na celkový mír.

Compromís de Casp (1412)

- Nakonec všechny strany rozsudek respektovaly → panovníkem Arag. koruny se stal Ferran de Trastámara coby **Ferran I d'Antequera**. Nastává stoleté panování trastámarské dynastie v Katalánsku.

Vyhlášení výsledků volby z Casp

(Foto: Gran Enciclopedia Aragonesa 2000)

Trastámarové na aragonském trůnu

Casal de Barcelona (844-1410)

Casa de Trastámara (1412-1516)

- Ferran I (1412-1416)
- Alfons IV el Magnànim (1416-1458)
- Joan II (1458-1479)
- Ferran II (1479-1516)

Casa d'Àustria (els Habsburg)
(1516-1700/1714)

Alfons el Magnànim –
jedno z mnoha ztvárnění
(Foto: enciclopedia.cat)